

file: Selectie 2e fase Grondel 3-2-82
82aandachtspunten_selektie_2e_fase.rtf
82aandachtspunten_selektie_2e_fase.pdf

NB. Dit stuk gaat over toelating tot de tweede fase van de universitaire studie. Die tweede fase is er evenwel nooit gekomen. De thematiek is gelijk aan die van toelating tot huidige masters. Nog steeds actueel dus. Ik heb later (1983) samen met hulp van Dick Kooyman een te publiceren stuk over de toelating geschreven, voor Universiteit en Hogeschool, maar de redactie vond dat ze al genoeg aandacht aan die toelating had geschonken. <http://benwilbrink.nl/publicaties/83Selectie2eFase.htm>

=====

Amsterdam

Centrum voor Onderzoek van het Wetenschappelijk
Onderwijs [UvA]

[van] Ben Wilbrink

[aan] Ruud Grondel [onderwijsdienst,
Maagdenhuis]

AMSTERDAM, 3 februari 1982

Beste Ruud, hierbij een aantal opmerkingen naar aanleiding van het 'Advies selectie van studenten voor de lerarenvariant in de Tweede Fase.' [dat advies kan ik niet plaatsen, BW]

1. In het algemeen wordt er geen of weinig verband gevonden tussen prestaties in de studie en in de latere beroepspraktijk. Dat wil zeggen dat uitblinkers in de studie dat niet vanzelf ook in het beroep zijn, en dergelijke. (bijv. onderzoek onder artsen).

2. Uit opmerking 1. mag niet geconcludeerd worden dat opleiding en beroep dan kennelijk weinig met elkaar te maken hebben. De opleiding is uiteraard een noodzakelijke voorwaarde voor een behoorlijke beroepsuitoefening.
- 3 ipso facto geldt hetzelfde in nog sterkere mate voor een samenhang tussen prestaties in een **voor**opleiding (in dit geval de 1e fase) en in het beroep, tenzij er grote verschillen in '#niveau' zijn tussen degenen die zo'n vooropleiding afgesloten hebben.
4. Het is maar de vraag of je toelating tot een opleiding (in dit geval een 2e fase) zou mogen baseren op validiteit van de selectie t.a.v. de kwaliteit van de latere beroepsuitoefening (wanneer je al in de gelukkige omstandigheid zou zijn dat je over de daarvoor relevante onderzoeksgegevens beschikt).
5. Het is zelfs de vraag of je de uitreiking van een getuigschrift voor die 2e fase zou mogen motiveren op verwachtingen van behoorlijk functioneren in het beroep. De afsluiting van een opleiding, een examen dus, is iets anders dan de toelating tot een beroep, zeg een sollicitatieprocedure. Een examiner die beoordeelt mede op grond van overwegingen die gepast zijn voor een latere werkgever, maakt waarschijnlijk op een onjuiste wijze gebruik van zijn bevoegdheden (algemeen beginsel van behoorlijk bestuur: bevoegdheden mogen alleen gebruikt worden waartoe zij gegeven zijn, ofwel verbod van 'detournement de pouvoir').
Wat niet wil zeggen dat een lerarenopleiding niet afgestemd hoort te zijn op de eisen die het beroep van leraar stelt!
6. Kortom: bij toelating tot een 2e fase opleiding gaat het

uitsluitend om de 'geschiktheid' voor het volgen van de betreffende opleiding, en horen andere overwegingen geen rol te spelen. Enige uitzonderingen: wanneer men niet wil of niet kan selekteren op geschiktheid, en/of wanneer door een quotum beperking (numerus fixus) geschiktheid alleen niet voldoende is om toegelaten te kunnen worden.

7. Wanneer het aantal beschikbare plaatsen groter of gelijk aan het aantal geschikte gegadigden is, is de toelating alleen afhankelijk van die geschiktheid.

8. Het probleem met het onder 7. genoemde principe is natuurlijk het valide kunnen bepalen van die 'geschiktheid'.

9. Het is niet ondenkbaar dat er geen gegevens beschikbaar zijn waaruit op overtuigende wijze geconcludeerd kan worden tot de ongeschiktheid van bepaalde gegadigden. Dan zou iedere gegadigde toegelaten moeten worden tot de 2e fase opleiding. Uit deze situatie kan gemakkelijk een numerus fixus voortkomen.

10. Wanneer beschikbare gegevens wél verband hebben met het met succes kunnen volgen van de 2e fase opleiding, doet zich het probleem voor waar de grens te trekken tussen afwijzen en toelaten.

11. Het bepalen van de grens, de cesuur, vraagt het expliciet overwegen van de ernst van het ten onrechte afwijzen van gegadigden tegenover de ernst van het ten onrechte toelaten van gegadigden.

Dat moet niet alleen gewogen worden in termen van kosten die daaruit voortvloeien voor de onderwijsinstelling, maar ook in termen van de kosten voor betrokken individuen, en voor de samenleving.

Het is gewenst zich hierin door deskundigen te laten bijstaan.

12. De formulering van opmerking 9. legt de nadruk op het niet door de **faculteit** (de toelatingscie.) aan kunnen tonen van **ongeschiktheid**.
13. Een denkbaar alternatief is dat de **student** zijn **geschiktheid** moet aantonen. Dat is een gedachtengang die de wetgever lijkt te volgen, waar de student door de keuze van vakkenpakket, door zijn prestaties in de eerste fase, e.d., zijn 'kansen' om tot de 2e fase toegelaten te worden kan beïnvloeden.
Noem dit het **afsprakenmodel** voor de toelating tot de 2e fase.
14. Wie een afsprakenmodel hanteert, moet er wel voor zorgen dat de studenten dan ook optimaal in de gelegenheid zijn, wanneer zij dat wensen, om aan de toelatingseisen voor een 2e fase opleiding van keuze te voldoen.
15. Dat wil zeggen dat die eisen niet alleen volstrekt eenduidig en duidelijk moeten zijn,
16. maar bovendien dusdanig moeten zijn dat de student op effectieve wijze kan bewerken dat hij of zij aan die eisen gaat voldoen.
17. Een voorbeeld van een situatie waarin aan het onder 16. genoemde principe niet voldaan is, is een vergelijkende selectie in een numerus fixus situatie. Daarbij is het immers niet van tevoren duidelijk hoe goed je staat van gedrag moet zijn om toegelaten te kunnen worden, ook al is het volstrekt duidelijk op grond van welke gegevens de vergelijking tussen gegadigden zal gebeuren. (De toelating is immers afhankelijk van het

aantal beschikbaar gestelde plaatsen en van het aantal gegadigden).

18. Ofwel: een afsprakenmodel verhoudt zich slecht met selectie in een numerus fixus situatie.
19. Een afsprakenmodel zal in de regel vergaande gevolgen hebben voor de keuze van vakken in de 1e fase. Dat kunnen gedeeltelijk ongewenste gevolgen zijn.
20. Voor de studenten kan een afsprakenmodel tot de vervelende situatie leiden dat het streven naar toelating tot een bepaalde 2e fase opleiding alleen door dat streven al de mogelijkheden verkleint om straks toegelaten te worden tot een **andere** 2e fase opleiding, waarvoor andere afspraken gelden. (bijv. beroeps of onderzoeks opleiding).
21. Opmerking 20. is ernstiger nog: het streven om aan de vereisten voor toelating tot een bepaalde 2e fase te voldoen, hoeft niet in succes te resulteren. Maar dat betekent dat juist de groep die ernstig getroffen wordt door het juist niet voldoen (of in vergelijking tot anderen in juist iets mindere mate voldoen) aan de eisen voor deze bepaalde tweede fase, dan ook voor de toelating tot [een] andere tweede fase opleiding in een relatief ongunstige situatie verkeren. Zij hebben zich immers niet tegelijkertijd ook behoorlijk op een alternatieve 2e fase kunnen voorbereiden. Zij worden 'dubbel gepakt'. Op z'n minst is dit iets dat 'meegewogen' moet worden in de onder 11. genoemde procedure.
22. Wanneer de afspraak vorm wordt gegeven in een **puntensysteem**, hoort daar ook bij dat tevoren afgesproken is bij welk minimaal aantal punten toelating tot een bepaalde tweede fase opleiding **verzekerd** is.

23. Nogmaals: de onder 22. bedoelde verzekering kan niet gegeven worden wanneer het aantal beschikbare plaatsen kleiner is dan het aantal 'geschikte' gegadigden.
24. Het puntentotaal waarbij toelating verzekerd is, moet overeenstemmen met de gekozen grens tussen 'ongeschiktheid' en 'geschiktheid' voor de opleiding. Zie voor het bepalen van die grens wat onder 11. is opgemerkt.
25. Het mag niet zo zijn dat het vastgestelde minimum aantal punten voor gegarandeerde toelating is afgeleid van het aantal beschikbare plaatsen en het aantal verwachte gegadigden daarvoor. Openblijvende plaatsen zouden dan immers gevuld moeten worden uit de groep die niet aan dat punten totaal is toegekomen, waardoor in feite de toelatingsgrens variabel wordt. Daarbij zal het om relatief grote groepen gaan, omdat zo'n pseudo-exacte cesuur altijd aan de veilige kant gekozen moet worden (het is immers niet mogelijk in strijd met gemaakte afspraken bepaalde gegadigden die het vereiste puntentotaal hebben, niet toe te laten omdat het aantal beschikbare plaatsen bij nadere vaststelling te klein is).
26. De wijze waarop punten toegekend worden, moet voldoen aan wat onder 15. en 16. is opgemerkt.
27. Behoorlijke procedures bij selectie op geschiktheid leiden niet tot een concurrentieslag onder studenten. Dat kan anders liggen bij bepaalde toelatingsvarianten onder een numerus fixus.

NUMERUS FIXUS

28. Is het aantal beschikbare plaatsen kleiner dan het aantal geschikte gegadigden, dan ontstaat het extra

probleem hoe de beschikbare plaatsen op gepaste, eerlijke, en rechtvaardige wijze te verdelen.

29. In een numerus fixus situatie kan het gewenst zijn een eerste selectie te plegen op geschiktheid voor het volgen van de 2e fase opleiding. Zie voor deze selectie wat opgemerkt is onder punt 8 t/m 27.

30 Voor het verdelen van een schaars goed zijn vele alternatieve procedures mogelijk, en te overwegen. Zie voor een overzicht:

B. Wilbrink: 'Toelating tot numerus fixus studies opnieuw ter discussie.' *Universiteit en Hogeschool*, 1980, 27, 179-199

30. Enkele mogelijke varianten zijn de volgende:

31. Het **sollicitatiemodel**. De selekterende instelling is autonoom, en streeft eigen winstmaximalisatie na (zo hoog mogelijk opleidingsrendement tegen zo laag mogelijke kosten, ongeacht afwenteling van kosten op individuen of de samenleving).

Zo al ooit een 'gepaste' vorm van selectie, dan toch alleen voor commercieel opererende onderwijsinstellingen. Jammer genoeg is dit ook het selectiemodel waar iedere 'leek' als eerste en als enige aan denkt, gevraagd naar hoe hij (zij) denkt dat schaarse studieplaatsen verdeeld moeten (kunnen) worden.

32. Het **brede sollicitatiemodel**. Hetzelfde als onder 31, maar nu wordt het rendement van de selectie gemaximaliseerd over **alle** 2e fase opleidingen, met name ook de 2e fase opleidingen die studenten opnemen die voor een andere opleiding afgewezen zijn. Dit is een stap op weg naar de maatschappelijke selectie van 33:

- 33 **Maatschappelijke selectie:** hierbij wordt ernaar gestreefd de gegadigden te plaatsen in die 2e fase opleiding, of bij afwijzing in die beroepssituaties waar het rendement (van de investeringen die al gedaan zijn of nog gedaan worden) voor de samenleving in zijn geheel het grootst is.
34. **Vorrang voor de meest begaafden** ('careers open to talents'). Een zeer politiek beginsel, geenszins een vanzelfsprekendheid.
35. **Gelijke mogelijkheden** ('equal opportunity'). Iedereen heeft een even grote kans een schaarse plaats toegewezen te krijgen. Wél moet aangegeven worden wie **toelaatbaar** zijn, en verder eventueel wie tot de groep behoren die een even grote kans krijgen. Bijvoorbeeld: 'geschiktheid' als voorwaarde. Of mengvormen met andere toelatingsmodellen, waarvan de huidige gewogen loting voor numerus fixus studierichtingen een voorbeeld is. (er is een verschil tussen 'gelijke mogelijkheden' en 'gelijke kansen', zie Wilbrink o.c. p. 182-183)
36. **Procedurele gelijkheid** (procedural justice). Loten is een methode die procedurele gelijkheid garandeert, en in die zin een eerlijke procedure, ook al zijn de resultaten ongelijk (de één krijgt wél, de ánder géén plaats).
37. **Compensatie** ('redress'). Bepaalde personen krijgen meer mogelijkheden omdat zij in het verleden minder mogelijkheden gehad hebben. Bijvoorbeeld: zij die via een hardheidsclausule toegelaten worden; een groter kans voor degenen die eerder uitgeloot zijn zijn geweest.
38. **Positieve discriminatie** ('Passertive action'). Een bepaalde voorkeursbehandeling voor bepaalde (minderheids) groepen. Buitengewoon moeilijk

hanteerbaar, juist ook in numerus fixus situaties.

39 **Particulier initiatief.** Mogelijkheden om op oneigenlijke wijze toch aan een schaarse plaats te komen. Zowel binnen als buiten legale wegen. Wie geld heeft, kan een jaartje wachten. Corruptie. Beïnvloeding van leden van toelatingscommissies.

39. **Mengvormen.** Combinatie van twee of meerdere mogelijkheden of principes. Bijvoorbeeld: op grond van beschikbare en valide gegevens worden geschikte gegadigden in twee of meer deelgroepen ingedeeld, waarbij binnen iedere groep de toelatingkans gelijk is, terwijl die tussen groepen kan verschillen. De genoemde mogelijkheid roept problemen op, omdat iemand op grond van marginale verschillen in de ene dan wel de andere groep geplaatst kan worden, en dan een sterk verschillende kans op toelating kan hebben.

40. Zoals bij een afsprakenmodel, zo kunnen ook bij de toelatingsprocedures in numerus fixus situaties sterke effecten optreden in de onderwijssituatie van de eerste fase. (zie de punten 16. t/m 21.).

41. Waarschijnlijk zal de selectiesituatie voor een numerus fixus in de 2e fase **paradoxaal** zijn en blijven, en tenminste paradoxale trekken vertonen. Er zal moeilijk te ontkomen zijn aan procedures en afspraken die op gespannen voet staan met wat gewenst, rechtvaardig etc. is.

42. In dergelijke paradoxale situaties is het gewenst om de keuzen die men doet, ook expliciet te doen, en de argumentatie daarbij aan te geven.

43. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden voor een gedeeltelijk afsprakenmodel, waarin aangegeven wordt

welke gegevens een rol spelen bij de toelatingsbeslissing, zonder dat daarbij aangegeven wordt hoe de student zich van toelating kan **verzeker**en. Dit is geen prettig model, maar het kan in bepaalde situaties behoren tot de meest aanvaardbare mogelijkheden.

44. Er kan in numerus fixus situaties heel snel 'verlegenheid' ontstaan bij degenen die verantwoordelijk zijn voor de selectie: er moeten grenzen getrokken worden, waarbij het niet mogelijk is de plaats van de grens op inhoudelijke gronden te verantwoorden (die wordt immers bepaald door de verhouding van aantal beschikbare plaatsen tot aantal geschikte gegadigden).
45. Ook in deze 'verlegenheids' situatie moet de verleiding weerstaan worden om die verlegenheid in te kleden in pseudoexactheid. Voorbeeld van een pseudo-exacte (objectieve) procedure is een zeer fijne puntenschaal hanteren. op grond waarvan de hoogst scorenden worden toegelaten.
46. Een andere pseudo-rechtvaardige methode is die waarbij in een groep gegadigden die over 'even goede papieren' beschikken, een verdere selectie gemaakt wordt op grond van een persoonlijk gesprek, referenties van derden (docenten uit de eerste fase), psychologische tests, e.d.
47. Doet zich de situatie voor dat een bepaalde groep niet verder te 'selekteren' is op grond van valide middelen (en een mondeling 'interview' hoort daar in ieder geval **niet** toe), dan is er maar één aanvaardbare weg nog open, en dat is die van de **procedurele gelijkheid**: loten dus.
48. Voor de duidelijkheid: in de onder 47. beschreven

situatie zou je bij selectie via niet-valide instrumenten (zoals het gesprek) de studenten in feite ook via een **toevalsproces** toelaten. Echter, dan wordt de valse schijn opgehouden dat de selectie valide zou zijn. Dat brengt als bedenkelijk nadeel met zich mee dat degenen die niet toegelaten worden het odium van 'niet geschikt' of tenminste 'minder geschikt' op zich geladen krijgen.

49. Het lijkt op voorhand niet mogelijk om selectieprocedures te ontwerpen die in numerus fixus situaties alle risico's voor de student wegnemen.

Dan blijft er niets anders over dan de risico's die de student gelaten worden, ook in alle duidelijkheid uit te spellen. Inklusief de beperkte wegen die hem openstaan om bepaalde risico's te verminderen, maar waardoor overigens weer nieuwe risico's kunnen ontstaan (denk aan de keuze van een bepaald vakkenpakket in de 1e fase).

50. **Sollicitatie**, zoals de adviescommissie voorstelt, in schriftelijke of mondelinge vorm, lijkt mij zeer onaanvaardbaar. Tenzij teruggebracht tot louter formele proporties: aanmelding voor een 2e fase opleiding, vergezeld van de relevante gegevens over de 1e fase studie.

Géén opstel over waarom ik zo geschikt zou zijn voor het lerarenberoep!

Géén referenties van welke derden dan ook!